

STANOWISKO KOMISJI ETYKI I WYKONYWANIA ZAWODU KRRP

1. Przedmiot stanowiska: ocena dopuszczalności prowadzenia przez radcę prawnego wykonującego zawód w ramach stosunku pracy i nieprowadzącego kancelarii radcy prawnego podjęcia i prowadzenia dodatkowej – nieprawniczej działalności gospodarczej w postaci sklepu z odzieżą wizytową.
2. Przepisy prawa uwzględnione przy dokonywaniu oceny problemu:

art. 20, art. 22 i art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) przywoływanej także jako Konstytucja lub Konstytucja RP, art. 26 i art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 z późn. zm.) przywoływanej poniżej jako u.r.p., art. 2 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2019 r. poz. 1292 z późn. zm.) przywoływanej poniżej jako u.p.p., art. 25 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego stanowiącego załącznik do uchwały Nr 3/2014 Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. przywoływanego poniżej jako KERP, § 13 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego stanowiącego załącznik do uchwały nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015 r.

I

Radca prawny wykonujący zawód radcy prawnego jedynie w ramach stosunku pracy skierował drogą elektroniczną do Krajowej Izby Radców Prawnych zapytanie dotyczące możliwość prowadzenia przez radcę prawnego innej działalności gospodarczej, tj. działalności nieprawniczej. We wniosku o zajęcie stanowiska przez Komisję Etyki i Wykonywania Zawodu wskazano, że zasadniczo, prowadzenie przez radcę prawnego działalności gospodarczej niezwiązanej ze świadczeniem pomocy prawnej nie jest zakazane. Kodeks etyki wskazuje jedynie, że radca prawny jest zobowiązany dbać o godność zawodu nie tylko przy wykonywaniu czynności zawodowych, zaś naruszeniem godności zawodu może być takie postępowanie, które mogłoby zdyskredytować radcę prawnego w opinii publicznej lub podważyć zaufanie do zawodu. Zatem, prowadzenie legalnej działalności gospodarczej, z zachowaniem wszelkich wymogów prawa, z poszanowaniem praw konsumentów, w ocenie wnioskodawcy nie powinno uwłaczać godności zawodu radcy prawnego. Jednocześnie zgodzono się, że ocena danego przypadku zależy od konkretnych okoliczności faktycznych.

We wniosku radca prawny podaje, że nigdy nie prowadziła działalności w formie kancelarii i też nie rozważa w dającej się przewidzieć przyszłości takiej formy wykonywania zawodu. Niezależnie jednak od swojej codziennej pracy, rozważa

rozpoczęcie działalności gospodarczej, w ramach której mogłaby realizować ambicje i pomysły biznesowe całkowicie niezwiązane z działalnością prawniczą ani też z działalnością swojego pracodawcy a mianowicie rozważa założenie sklepu internetowego z odzieżą wizytową. Zdaniem wnioskodawczyni prowadzenie tego rodzaju działalności nie podważa zaufania do kompetencji zawodowych radcy prawnego, ani też nie dyskredytuje go w jakikolwiek sposób. Planowana działalność w żaden sposób nie ma być powiązana z wykonywaniem zawodu radcy prawnego - ten element nie będzie w żadnym miejscu wskazywany, chociaż oczywistym jest, że w czasach jawnego dostępu do publicznych rejestrów, będzie możliwe odnalezienie danych radcy prawnego zarówno w bazie przedsiębiorców jak i rejestrze radców prawnych (np. ze strony OIRP).

II

W pierwszej kolejności wypada zauważyć, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Z art. 65 ust. 1 Konstytucji statuującego tę wolność wynika, że jej ograniczenia (ściślej wyjątki) wynikać mogą wyłącznie z ustaw. Wprowadzenie wolności obywatelskiej w tym przedmiocie jako zasady sprawia jednocześnie, że wszelkie wyjątki muszą być interpretowane w sposób ścisły a nie rozszerzający w myśl reguły *exceptiones non sunt extendendae*.

W kwestii działalności gospodarczej Konstytucja wprowadza odrębną wolność, która została uregulowana w art. 20 i art. 22 Konstytucji. Przepis art. 20 Konstytucji wskazuje, że m.in. na wolności działalności gospodarczej opiera się gospodarka rynkowa. Pełniący nieco inną funkcję art. 22 Konstytucji stanowi, że wszelkie ograniczenia wolności działalności gospodarczej dopuszczalne są wyłącznie w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes społeczny. Zwłaszcza art. 22 Konstytucji dotyczy kwestii prawnej wynikającej z pytania radcy prawnego.

Normy konstytucyjne ze względu na rangę przepisów ustawy zasadniczej jako najwyższego aktu normatywnego w hierarchii źródeł prawa, jak również ze względu na sposób sformułowania stanowić muszą punkt wyjścia dla dalszych rozważań w przedmiocie wynikającym z zapytania skierowanego do Komisji. Dlatego też nie może dziwić, że ustawa Prawo przedsiębiorców już w samej preambule zawiera wyraźne odniesienie do konstytucyjnej wolności działalności gospodarczej. Mimo, że sam tytuł ustawy - w odróżnieniu od poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej - nie wyraża już *expressis verbis* swobody lub wolności, to jednak wolność działalności gospodarczej została wprost wyrażona w treści art. 2 ustawy, zgodnie z którym podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach. Jak wynika z tego przepisu wolność działalności gospodarczej dotyczy co do zasady każdego. Ponadto na uwagę zasługuje, że wolność działalności gospodarczej została w art. 2 u.p.p. powiązana z zasadą równości wobec prawa, co stanowi dodatkowe wzmocnienie jej charakteru i znaczenia, jednocześnie urzeczywistniając konstytucyjną zasadę równości wobec prawa wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

III

W kontekście przywołanych wyżej przepisów należy przeanalizować obowiązujące przepisy prawa w celu dokonania oceny ewentualnych norm prawnych ograniczających swobodę podejmowania działalności gospodarczej przez radców prawnych. W szczególności konieczne jest dokonanie oceny, czy radca prawny wykonujący zawód może jednocześnie prowadzić działalność gospodarczą w innym zawodzie, niezwiązanym ze świadczeniem pomocy prawnej.

Ewentualne ograniczenia wolności działalności gospodarczej obowiązujące radców prawnych musiałyby wynikać z ustawy regulującej wykonywanie tego zawodu, tj. z ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Szczególne znaczenie dla oceny warunków wykonywania zawodu radcy prawnego mają przepisy rozdziału 3. ustawy dotyczącego uprawnień do wykonywania zawodu radcy prawnego. Należy zwrócić uwagę, że jedynym przepisem wprowadzającym ograniczenia w zakresie łączenia wykonywania zawodu radcy prawnego z innymi zajęciami zarobkowymi jest przepis art. 26 ustawy. Zgodnie z tym przepisem, zawodu radcy prawnego nie można łączyć z zawodem sędziego, asesora sądowego, prokuratora, notariusza, komornika, asesora prokuratorskiego i notarialnego. Wykonując zawód radcy prawnego nie można też przygotowywać się do wykonywania powyższych zawodów w formie aplikacji sądowej, prokuratorskiej lub notarialnej. Dodatkowo wskazać wypada, że z zakazami wynikającymi z art. 26 koresponduje przepis art. 28 przewidujący obligatoryjne zawieszenie wykonywania zawodu radcy prawnego w razie wykonywania zawodu adwokata, podjęcia pracy w organach wymiaru sprawiedliwości, w organach ścigania lub kancelarii notarialnej. To samo dotyczy podjęcia zatrudnienia na stanowisku Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jej wiceprezesa, radcy lub referendarza.

Przepisy u.r.p. regulujące wykonywanie zawodu radcy prawnego nie wprowadzają zatem jakichkolwiek ograniczeń w zakresie podejmowania nieprawniczej aktywności gospodarczej. Jedynym ustanowionym w tej ustawie ograniczeniem jest nielączenie wykonywania zawodu z aktywnością zawodową związaną z innymi zawodami prawniczymi lub też funkcjami publicznymi w organach ścigania lub wymiaru sprawiedliwości.

IV

Wypada zauważyć, że zgodnie z art. 25 ust. 1 KERP radca prawny nie może zajmować się sprawami ani w jakikolwiek sposób uczestniczyć w czynnościach, które ograniczałyby jego niezależność, uwłaczały godności zawodu, podważały do niego zaufanie albo groziły naruszeniem tajemnicy zawodowej. Interpretując powyższe zasady etyczne należy wskazać, że dotyczą one wszelkich form aktywności, w tym również związanych z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

Normy etyczne nie są jednak na płaszczyźnie ich stosowania równoznaczne w skutkach z przepisami powszechnie obowiązującego prawa. Konieczne jest przy ich ocenie dostrzeżenie, że normy te wiążą wyłącznie członków samorządu radców prawnych. Ze swej natury przepisy te nie stanowią zatem wyraźnych zakazów lub ograniczeń wkraczających w zakres wolności konstytucyjnych. Ich racje

regulacyjne wynikają z potrzeby zapewnienia pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu zaufania publicznego. Regulowanie kwestii deontologicznych przez uprawnione organy samorządu radców prawnych stanowi zatem wypełnienie obowiązku konstytucyjnego przewidzianego w art. 17 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Sankcją, jaka może dotknąć radców prawnych naruszających te zasady jest ukaranie jedną z kar dyscyplinarnych w ramach odpowiedzialności dyscyplinarnej.

W doktrynie zauważa się, że „jako zasada ustroju Rzeczypospolitej, wolność działalności gospodarczej stanowi wartość, której realizacja i poszanowanie jest obowiązkiem wszystkich władz publicznych. Obok – negatywnego – zakazu naruszania tej wolności (stanowiącego też podstawowy element rozważania jej w kategoriach prawa podmiotowego), szczególnego znaczenia nabiera pozytywny obowiązek stworzenia takiego porządku gospodarczego, który będzie opierał się na swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej (...) Ogólnie powiedzieć można, że „ustrojodawca uznał zasadę, że w działalności gospodarczej wszystko, co nie jest zakazane, jest dozwolone” (uchwała SN z 18 października 2001 r., [I KZP 9/01](#), OSN KW 2001, nr 9–10, poz. 87). Przedmiotem wolności działalności gospodarczej jest najpierw podejmowanie decyzji o rozpoczęciu tej działalności i określeniu jej zakresu, następnie wykonywanie tejże działalności, więc podejmowanie bieżących decyzji gospodarczych, zwłaszcza co do sposobu i kierunków działania, a wreszcie zakończenie tej działalności, gdy ustaje wola dalszego jej prowadzenia (zob. np. A. Błaś, [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 58; A. Wałaszek-Pyziół, *Swoboda...*, s. 38; Z. Witkowski, *Zasada społecznej gospodarki rynkowej jako podstawa ustroju gospodarczego Trzeciej RP – wolność działalności gospodarczej*, [w:] *Przemiany polskiego prawa*, red. E. Kustra, t. II, Toruń 2002, s. 10; także wyrok TK z 26 kwietnia 1999 r.)” (komentarz Leszka Garlickiego do art. 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, teza 8 i 9, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom I*, wyd. II pod redakcją Leszka Garlickiego i Marka Zuberka, Wydawnictwa Sejmowe 2016 za pośrednictwem SIP LEX).

Wypada przy tym zauważyć, że przedstawione w pytaniu zagadnienie prawne można rozpatrywać w dwóch kierunkach a mianowicie wolności wyboru i wykonywania zawodu radcy prawnego oraz wolności podejmowania przez radcę prawnego działalności gospodarczej przedmiotowo niezwiązanej z wykonywaniem tego zawodu. Można bowiem teoretycznie przyjąć, że ewentualna kolizja wykonywania zawodu radcy prawnego z prowadzeniem działalności gospodarczej w innym przedmiocie mogłaby zostać usunięta na dwa sposoby. Radca prawny mógłby zatem zrezygnować z prowadzenia działalności gospodarczej, w ten sposób zachowując wolność wykonywania zawodu, do którego wykonywania posiada uprawnienia. Mógłby jednak zdecydować, że wybiera wolność podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w innym przedmiocie niż świadczenie pomocy prawnej. Tak więc radca prawny w razie istnienia takiej kolizji stałby przed wyborem jednej z wolności konstytucyjnych. Dokonanie określonego wyboru, pozbawiałoby go możliwości korzystania z drugiej z omawianych wolności konstytucyjnych. Takie postawienie zagadnienia prawnego unaocznia znaczenie praktyczne prawidłowego rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia.

Na koniec dostrzec wypada, że § 13 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego stanowiącego załącznik do uchwały nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców

Prawnych z dnia 13 czerwca 2015 r. stanowi, że przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego nie może być działalność inna niż świadczenie pomocy prawnej i świadczenie usług przez osoby, co do których przepisy prawa dopuszczają wspólną działalność. Przepis ten rozszerza normę prawną wynikającą z art. 8 ust. 2 ustawy o radcach prawnych, zgodnie z którą wyłącznym przedmiotem działalności spółek z udziałem radców prawnych jest świadczenie pomocy prawnej. Mając na względzie, że aktualnie obowiązujące przepisy prawa nie dopuszczają możliwości dokonania dwóch wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej dotyczących tej samej osoby fizycznej powstaje istotna trudność praktyczna w możliwości jednoczesnego, tj. w tym samym okresie prowadzenia zarówno kancelarii radcy prawnego, jak i przedsiębiorstwa, do którego przedmiotu działalności wchodzi inna działalność, tj. działalność nieprawnicza. Pomijając w tym miejscu zagadnienie dopuszczalności rozszerzenia ograniczenia przedmiotu działalności spółek prawniczych na kancelarie radców prawnych w drodze prawa samorządowego, trzeba zaznaczyć, że kwestia ta nie będzie relewantna w przedstawionym do zaopiniowania stanie faktycznym, gdyż radca prawny wnioskująca o zajęcie stanowiska przez Komisję wskazała, że wykonuje zawód wyłącznie w ramach stosunku pracy i w dającej się przewidzieć przyszłości nie zamierza zmieniać tego stanu rzeczy.

WNIOSKI:

1. Wybór i wykonywanie zawodu są co do zasady gwarantowane konstytucyjną wolnością uregulowaną w art. 65 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Wolność działalności gospodarczej, która znalazła swój wyraz w art. 20 i 22 Konstytucji RP stanowi podstawę gospodarki rynkowej.
3. Ograniczenia stanowiące wyjątek od wolności konstytucyjnych mogą wynikać wyłącznie z ustaw.
4. Ustawa o radcach prawnych co do zasady nie zakazuje radcy prawnemu wykonywania działalności gospodarczej. Ustawa ta zakazuje jedynie łączenia wykonywania zawodu radcy prawnego z wykonywaniem innych zawodów prawniczych lub pełnieniem funkcji publicznych.
5. Przepis art. 2 ustawy Prawo przedsiębiorców gwarantuje każdemu na równych prawach podejmowanie, prowadzenie i zakończenie działalności gospodarczej.
6. Prowadzenie sklepu internetowego z odzieżą wizytową przez radcę prawnego wykonującego zawód radcy prawnego w ramach stosunku pracy nie narusza przepisów powszechnie obowiązującego prawa ani też norm deontologii zawodowej obowiązującej radców prawnych.

Przygotował:

r. pr. Tomasz Głębocki

Przewodniczący Komisji

Etyki i Wykonywania Zawodu KRRP

r. pr. Ryszard Wilmanowicz